GANDBOL HAKAMLARI UCHUN QO‘YILGAN XALQARO TALABLAR

Abdulboriyeva Gulzoda Ahadjon qizi
E-mail: *abdulboriyeva@icloud.com*
DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.23662474

Annotatsiya. Ushbu maqolada gandbol hakamlariga qo‘yiladigan zamonaviy xalqaro talablar, ularning kasbiy kompetensiyasi, jismoniy va psixologik tayyorgarligi hamda musobaqalarni xalqaro gandbol qoidalari asosida xolis va sifatli boshqarish masalalari tahlil etiladi. Gandbol o‘yinida hakamning qaror qabul qilish tezligi, o‘yin jarayonini to‘g‘ri baholashi, qoidalarni mukammal bilishi, sportchilar bilan samarali muloqot o‘rnatishi va bahsli vaziyatlarda mustaqil hamda adolatli qaror qabul qilishi muhim kasbiy mezon sifatida yoritilgan. Shuningdek, xalqaro musobaqalarda hakamlarning jismoniy holati, joylashuv va harakatlanish texnikasi, signal berish madaniyati, texnik vositalardan foydalanish, hakamlar o‘rtasidagi hamkorlik va etik me’yorlarga rioya etish talablari ko‘rib chiqiladi. Maqolada zamonaviy gandbolda hakamlik faoliyatini takomillashtirish, hakamlarni tayyorlash va malakasini oshirishning asosiy yo‘nalishlari hamda xalqaro tajribadan foydalanish imkoniyatlari asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: gandbol, hakam, xalqaro talablar, hakamlik faoliyati, gandbol qoidalari, kasbiy kompetensiya, jismoniy tayyorgarlik, psixologik tayyorgarlik, xolislik, hakamlar malakasi, sport etikasi, musobaqa.

Аннотация. В статье рассматриваются современные международные требования, предъявляемые к судьям по гандболу, их профессиональной компетентности, физической и психологической подготовке, а также объективному и качественному управлению соревнованиями в соответствии с международными правилами гандбола. Особое внимание уделяется скорости принятия решений судьёй, правильной оценке игровых ситуаций, глубокому знанию правил, эффективному взаимодействию с игроками и официальными лицами, а также способности принимать самостоятельные и справедливые решения в спорных ситуациях. Рассматриваются требования к физической подготовленности судей на международных соревнованиях, правильному выбору позиции и перемещению по игровой площадке, использованию судейских сигналов, применению современных технических средств, взаимодействию между судьями и соблюдению профессионально-этических норм. В статье также обосновываются основные направления совершенствования судейской деятельности в современном гандболе, подготовки и повышения квалификации судей, а также возможности использования международного опыта в данной сфере.

Ключевые слова: гандбол, судья, международные требования, судейская деятельность, правила гандбола, профессиональная компетентность, физическая

подготовка, психологическая подготовка, объективность, квалификация судей, спортивная этика, соревнования.

Abstract. This article examines the modern international requirements for handball referees, including their professional competence, physical and psychological preparation, and their ability to manage competitions objectively and effectively in accordance with international handball rules. Particular attention is paid to the referee’s decision-making speed, accurate assessment of game situations, comprehensive knowledge of the rules, effective communication with players and officials, and the ability to make independent and fair decisions in controversial situations. The article also discusses the requirements for referees’ physical fitness, positioning and movement on the court, proper use of referee signals, application of modern technical technologies, cooperation between referees, and compliance with professional and ethical standards during international competitions. Furthermore, the study highlights the main directions for improving refereeing in modern handball, enhancing referee education and professional development, and applying international experience to improve the quality of refereeing.

Keywords: handball, referee, international requirements, refereeing, handball rules, professional competence, physical fitness, psychological preparation, objectivity, referee qualification, sports ethics, competition.

KIRISH

Bugungi kunda sportning jadal rivojlanishi, xalqaro musobaqalar geografiyasining kengayishi va sport natijalarining tobora yuqori darajaga ko‘tarilishi musobaqalarni adolatli, shaffof va xalqaro standartlar asosida tashkil etish masalasini dolzarb vazifalardan biriga aylantirmoqda. Ayniqsa, gandbol kabi yuqori tezlik, jismoniy kurash, tezkor hujum va himoya almashinuvi hamda qisqa vaqt ichida ko‘plab qarorlar qabul qilishni talab etadigan sport turida hakamlarning professional faoliyati musobaqaning sifatli va xolis o‘tkazilishida muhim ahamiyat kasb etadi. Gandbol o‘yinida hakam nafaqat o‘yin qoidalarining bajarilishini nazorat qiluvchi shaxs, balki o‘yin jarayonining xavfsizligi, sportchilarning huquqlari, sport etikasi va musobaqaning umumiy tartibini ta’minlovchi muhim subyekt hisoblanadi. Shu sababli zamonaviy gandbol hakamiga qo‘yiladigan talablar faqatgina qoidalarni bilish bilan chegaralanib qolmay, balki yuqori darajadagi jismoniy, psixologik, intellektual, kommunikativ va axloqiy tayyorgarlikni ham qamrab oladi.

Xalqaro gandbol amaliyotida hakamlik faoliyatining samaradorligi, avvalo, hakamning o‘yin vaziyatlarini tez va to‘g‘ri baholay olishi, qoidabuzarliklarni aniqlashi, tegishli jazoni belgilashi va o‘z qarorini aniq sudyalik signallari orqali ifodalashi bilan belgilanadi. Gandbol o‘yinining yuqori sur’atda kechishi sababli hakam bir necha soniya ichida o‘yinchining harakati, to‘pning joylashuvi, himoya va hujumdagi vaziyat, kontakt darajasi hamda qoidabuzarlikning

xususiyatini baholashi lozim. Bunday sharoitda hakamdan nafaqat nazariy bilim, balki amaliy tajriba, yuqori diqqat-e’tibor, tezkor fikrlash va stressga bardoshlilik talab etiladi. Shu jihatdan xalqaro darajadagi hakamlarni tayyorlash tizimida jismoniy va psixologik tayyorgarlikni qoidaviy bilimlar bilan uyg‘unlashtirish alohida ahamiyatga ega.

Gandbol hakamlarining faoliyatini tartibga solishda xalqaro qoidalar va me’yoriy hujjatlar muhim metodologik asos bo‘lib xizmat qiladi. Xalqaro musobaqalarda hakamlar o‘yin qoidalarini bir xil talqin qilishi, qarorlarni xolis va mustaqil qabul qilishi, o‘yin ishtirokchilariga nisbatan teng munosabatda bo‘lishi hamda sportning axloqiy tamoyillariga rioya qilishi zarur. Hakamning qarori jamoaning o‘yin natijasiga bevosita ta’sir ko‘rsatishi mumkinligi sababli uning har qanday harakati professional mas’uliyat, xolislik va halollik tamoyillari asosida amalga oshirilishi lozim. Ayniqsa, xalqaro musobaqalarda turli mamlakatlardan kelgan sportchilar, murabbiylar va rasmiylar ishtirok etishini hisobga oladigan bo‘lsak, hakamning universal sport madaniyatiga ega bo‘lishi, muloqot qobiliyati va xalqaro etik me’yorlarni bilishi ham muhim talab sifatida namoyon bo‘ladi.

Zamonaviy gandbolda texnologiyalarning rivojlanishi ham hakamlik faoliyatiga yangi talablarni yuzaga keltirmoqda. Musobaqalarda elektron vaqt hisoblagichlari, video tahlil, texnik aloqa vositalari va boshqa zamonaviy texnologiyalardan foydalanish hakam qarorlarining aniqligi va nazorat imkoniyatlarini kengaytirmoqda. Shu bilan birga, texnik vositalardan foydalanish hakamning mustaqil fikrlashi va professional mas’uliyatini kamaytirmasligi, aksincha, uning qaror qabul qilish jarayonini takomillashtirishga xizmat qilishi kerak. Demak, zamonaviy hakamdan an’anaviy sudyalik ko‘nikmalari bilan bir qatorda raqamli texnologiyalardan foydalanish bo‘yicha yetarli kompetensiyaga ega bo‘lish ham talab qilinmoqda.

Gandbol hakamlarining jismoniy tayyorgarligi ham xalqaro talablarning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. O‘yin davomida hakamlar maydon bo‘ylab doimiy ravishda harakatlanib, o‘yin vaziyatlariga optimal masofadan kuzatuv olib borishi kerak. Hakamning noto‘g‘ri joylashuvi yoki o‘yin sur’atidan ortda qolishi muhim vaziyatlarni ko‘rmay qolishiga va natijada noto‘g‘ri qaror qabul qilinishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli hakamlarning tezlik, chaqqonlik, chidamlilik, koordinatsiya va harakatlanish qobiliyatlarini rivojlantirish ularning kasbiy tayyorgarligining ajralmas qismi sifatida qaraladi. Jismoniy tayyorgarlikning yetarli darajada bo‘lishi hakamning butun uchrashuv davomida diqqatini saqlab qolishi va qarorlar sifatini pasaytirmasligiga yordam beradi.

Bundan tashqari, gandbol hakamligi yuqori darajadagi psixologik barqarorlikni ham talab qiladi. Musobaqalar davomida hakamlar sportchilar, murabbiylar, muxlislar va boshqa rasmiylarning turli bosimlariga duch kelishi mumkin. Ayniqsa, bahsli yoki keskin vaziyatlarda hakam hissiyotlarga berilmasdan, vaziyatni xolis baholashi va qoidalarga asoslangan qaror qabul qilishi zarur. Hakamning shaxsiy simpatiya yoki antipatiyasi, tomoshabinlarning

munosabati yoki jamoalarning bosimi uning qarorlariga ta’sir ko‘rsatmasligi kerak. Shu nuqtayi nazardan psixologik tayyorgarlik, emotsional barqarorlik, stressni boshqarish va konfliktli vaziyatlarni konstruktiv hal etish ko‘nikmalari xalqaro darajadagi gandbol hakamining muhim professional kompetensiyalaridan biridir.

O‘zbekiston gandbolining xalqaro sport maydonidagi mavqeyini mustahkamlash, sportchilar va jamoalarning xalqaro musobaqalardagi ishtirokini kengaytirish sharoitida hakamlarni tayyorlash masalasi ham alohida e’tibor talab etadi. Mahalliy hakamlarning xalqaro standartlarga mos bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lishi nafaqat mamlakat ichidagi musobaqalar sifatini oshiradi, balki O‘zbekiston vakillarining xalqaro musobaqalarda munosib ishtirok etishiga ham zamin yaratadi. Shu sababli hakamlarni tayyorlash jarayonida xalqaro qoidalar, zamonaviy metodikalar, jismoniy va psixologik tayyorgarlik, hakamlik etikasi hamda texnologik kompetensiyalarni kompleks ravishda shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi gandbol hakamlariga qo‘yiladigan xalqaro talablarning mazmun-mohiyatini ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilish, zamonaviy hakamlik faoliyatining asosiy kompetensiyalarini aniqlash hamda hakamlarni tayyorlash va malakasini oshirishning ustuvor yo‘nalishlarini yoritishdan iborat. Tadqiqot doirasida gandbol hakamining qoidaviy bilimlari, jismoniy va psixologik tayyorgarligi, tezkor qaror qabul qilish qobiliyati, kommunikativ kompetensiyasi, sport etikasi, xolislik tamoyili va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish ko‘nikmalariga alohida e’tibor qaratiladi. Mazkur jihatlarning kompleks rivojlantirilishi xalqaro talablarga javob beradigan, yuqori malakali va professional gandbol hakamlarini shakllantirishning muhim sharti sifatida baholanadi.

ASOSIY QISM

Gandbol hakamligi zamonaviy sport tizimida yuqori mas’uliyat, chuqur nazariy bilim va amaliy ko‘nikmalarni talab qiladigan faoliyat yo‘nalishlaridan biridir. Hakamning asosiy vazifasi o‘yin jarayonining belgilangan qoidalar asosida tashkil etilishini ta’minlash, qoidabuzarliklarni aniqlash, tegishli jazolarni qo‘llash, o‘yinchilar xavfsizligini nazorat qilish va uchrashuvning xolis o‘tishini ta’minlashdan iborat. Xalqaro darajadagi hakam esa bundan tashqari, o‘yin jarayonini chuqur tushunishi, vaziyatlarni oldindan prognoz qila olishi, qarorlarni qisqa vaqt ichida qabul qilishi va o‘z qarorlarini ishonchli tarzda namoyon eta olishi kerak.

Gandbolning yuqori tezlikdagi sport turi ekanligi hakamdan o‘yinning dinamikasini doimiy ravishda kuzatib borishni talab qiladi. O‘yin davomida hujum va himoya holatlari tez-tez almashinadi, o‘yinchilar o‘rtasidagi jismoniy kontaktlar yuzaga keladi, to‘p harakati esa yuqori tezlikda amalga oshiriladi. Shu bois hakam o‘zining joylashuvini o‘yin vaziyatiga mos ravishda o‘zgartirib borishi, asosiy voqealarni optimal ko‘rish imkoniyatiga ega bo‘lishi va sherik hakam bilan birgalikda yagona qaror tizimini shakllantirishi lozim.

Xalqaro talablarning muhim jihatlaridan biri — gandbol qoidalarini mukammal bilish va ularni bir xil talqin qilishdir. Qoidalarni shunchaki nazariy jihatdan yod bilish yetarli emas. Hakam ularni turli o‘yin vaziyatlariga to‘g‘ri tatbiq eta olishi, qoidabuzarlikning xususiyatini aniqlashi va vaziyatga mos chorani belgilashi kerak. Masalan, oddiy texnik xato bilan sportchining xavfsizligiga tahdid soluvchi qoida buzilishi o‘rtasidagi farqni aniq ajratish hakamning professional tayyorgarligini ko‘rsatadi.

Gandbol hakamiga qo‘yiladigan xalqaro talablarda jismoniy tayyorgarlik alohida o‘rin tutadi. O‘yin davomida hakamlar maydon bo‘ylab doimiy ravishda harakatlanadi va o‘yinchilarning yuqori tezlikdagi harakatlariga moslashadi. Hakamning jismoniy imkoniyatlari yetarli bo‘lmasa, uchrashuvning so‘nggi daqiqalarida uning harakatlanish tezligi, diqqat darajasi va qaror qabul qilish sifati pasayishi mumkin.

Hakam uchun tezkorlik, chidamlilik, chaqqonlik, koordinatsiya va yo‘nalishni tez o‘zgartirish qobiliyati muhim jismoniy sifatlar hisoblanadi. Bunda jismoniy tayyorgarlikning maqsadi sportchi kabi maksimal natijaga erishish emas, balki o‘yin davomida har bir muhim vaziyatni kerakli masofa va burchakdan kuzatish imkonini ta’minlashdir. Hakam o‘z harakatlarini o‘yin jarayoniga moslashtirib, hujum va himoya yo‘nalishlarining o‘zgarishini oldindan sezishi kerak.

Maydonda to‘g‘ri joylashish ham hakamlik sifatining muhim ko‘rsatkichidir. Hakam o‘yinchilarga xalaqit bermaydigan, biroq muhim vaziyatlarni to‘liq ko‘rish imkonini beradigan pozitsiyani egallashi lozim. Noto‘g‘ri pozitsiya ayrim vaziyatlarda ko‘rish burchagining cheklanishiga, natijada esa noto‘g‘ri qaror qabul qilinishiga olib kelishi mumkin. Shu sababli xalqaro darajadagi hakamlarni tayyorlashda harakatlanish texnikasi va optimal pozitsiyani tanlash bo‘yicha maxsus amaliy mashg‘ulotlar muhim ahamiyatga ega.

Gandbol hakamining professional mahoratini belgilovchi asosiy mezonlardan biri uning tezkor va xolis qaror qabul qilish qobiliyatidir. O‘yin jarayonidagi ko‘plab vaziyatlar juda qisqa vaqt ichida sodir bo‘ladi. Shu sababli hakam vaziyatni kuzatishi, uni baholashi, qoidabuzarlik mavjud yoki mavjud emasligini aniqlashi va zarur bo‘lsa, tegishli qarorni bir necha soniya ichida qabul qilishi kerak.

Hakamning qarori tashqi bosimlardan mustaqil bo‘lishi lozim. Tomoshabinlarning munosabati, sportchilarning noroziligi, murabbiylarning e’tirozi yoki o‘yin natijasining keskinligi hakamning professional qaroriga ta’sir qilmasligi kerak. Xolislik tamoyili barcha jamoalarga teng munosabatda bo‘lish, bir xil qoidabuzarlikka bir xil mezon asosida baho berish va shaxsiy qarashlarni sudyalik faoliyatiga aralashtirmaslikni nazarda tutadi.

Qaror qabul qilish jarayonida hakamning diqqat-e’tibori va kuzatuvchanligi katta ahamiyatga ega. U bir vaqtning o‘zida to‘pning harakati, himoyachi va hujumchining o‘zaro munosabati, darvoza oldidagi vaziyat, o‘yinchilarning joylashuvi va boshqa muhim omillarni

kuzatishi kerak. Bu esa hakamning yuqori darajadagi konsentratsiya va analitik fikrlash qobiliyatiga ega bo‘lishini talab qiladi.

Psixologik tayyorgarlik va stressga chidamlilik

Xalqaro darajadagi gandbol hakami uchun psixologik tayyorgarlik jismoniy va texnik tayyorgarlik kabi muhimdir. Musobaqa davomida hakam turli xil psixologik bosimlarga duch kelishi mumkin. Ayniqsa, hisob teng bo‘lgan yoki uchrashuvning so‘nggi daqiqalarida yuzaga keladigan vaziyatlar hakamdan yuqori darajadagi emotsional barqarorlikni talab qiladi.

Hakam sportchilarning e’tirozlari, murabbiylarning noroziligi va muxlislarning bosimiga qaramasdan, o‘z qarorlarini xotirjamlik bilan amalga oshirishi kerak. Bunda hissiyotlarni nazorat qilish, konfliktli vaziyatlarni keskinlashtirmaslik, muloqotda professional ohangni saqlash va zarur hollarda intizomiy choralarni qo‘llash ko‘nikmalari muhimdir.

Psixologik tayyorgarlikning yana bir muhim jihati — hakamning xato qilgan vaziyatdan keyingi ruhiy holatidir. Har qanday inson kabi hakam ham ayrim vaziyatlarda noto‘g‘ri qaror qabul qilishi mumkin. Biroq bunday holat keyingi qarorlarning sifatiga ta’sir ko‘rsatmasligi kerak. Professional hakam o‘z faoliyatini davom ettirib, keyingi vaziyatni mustaqil va xolis baholash qobiliyatini saqlab qolishi lozim.

Gandbol uchrashuvini sifatli boshqarish faqat bitta hakamning individual faoliyatiga emas, balki hakamlar jamoasining o‘zaro hamkorligiga ham bog‘liq. Hakamlar maydondagi vaziyatlarni o‘zaro taqsimlangan mas’uliyat asosida kuzatib boradi. Shu sababli ular o‘rtasida oldindan shakllangan hamkorlik mexanizmi, signal va imo-ishoralarni to‘g‘ri tushunish hamda zarur vaziyatlarda bir-birining qarorini qo‘llab-quvvatlash muhim hisoblanadi.

Hakamlar o‘rtasidagi hamkorlik ayniqsa tezkor hujumlar, darvoza oldidagi kontaktlar va ko‘rish imkoniyati cheklangan vaziyatlarda katta ahamiyat kasb etadi. Bir hakamning ko‘rish maydonidan tashqarida sodir bo‘lgan vaziyatni ikkinchi hakam kuzatishi va tegishli ma’lumotni sherigiga yetkazishi mumkin. Bunda hakamlarning shaxsiy ambitsiyalardan holi ravishda umumiy professional qarorga kelishi muhimdir.

Gandbol hakamining qarori sportchilar, murabbiylar, kotibiyat va tomoshabinlar uchun tushunarli bo‘lishi kerak. Shu sababli xalqaro hakamlik tizimida standartlashtirilgan hakamlik signallaridan to‘g‘ri foydalanish muhim talab hisoblanadi. Hakamning qo‘l harakati, hushtakdan foydalanishi, tana holati va qarorni ko‘rsatish uslubi aniq va tushunarli bo‘lishi kerak.

Kommunikativ kompetensiya faqat signallar bilan cheklanmaydi. Hakam sportchilar va murabbiylar bilan professional muloqot qila olishi, vaziyatni keraksiz bahsga aylantirmasligi va o‘z vakolatlarini aniq namoyon eta olishi lozim. Haddan tashqari keskin yoki aksincha, haddan tashqari yumshoq munosabat ham o‘yin intizomiga salbiy ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Shu bois hakamning kommunikativ uslubi qat’iyat, xolislik va hurmat tamoyillariga asoslanishi zarur.

Xalqaro gandbol hakamlariga qo‘yiladigan talablar orasida sport etikasi alohida o‘rin egallaydi. Hakam sportning halollik, adolat, hurmat va tenglik tamoyillariga amal qilishi kerak. U jamoalar, sportchilar yoki murabbiylarga nisbatan sh

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy gandbolda hakamlik faoliyati musobaqaning adolatli, xavfsiz va yuqori saviyada o‘tkazilishini ta’minlovchi muhim omillardan biridir. Gandbol o‘yinining yuqori sur’atda kechishi, o‘yinchilar o‘rtasidagi jismoniy kontaktlarning ko‘pligi va qarorlarni qisqa vaqt ichida qabul qilish zarurati hakamdan yuqori darajadagi kasbiy tayyorgarlikni talab etadi. Shu sababli xalqaro talablarga javob beradigan gandbol hakami faqat o‘yin qoidalarini yaxshi biladigan mutaxassis emas, balki jismoniy jihatdan tayyor, psixologik barqaror, tezkor fikrlaydigan, xolis va yuksak axloqiy fazilatlarga ega bo‘lgan professional sifatida shakllanishi lozim.

Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, gandbol hakamining kasbiy kompetensiyasi bir nechta o‘zaro bog‘liq tarkibiy qismlardan tashkil topadi. Jumladan, qoidaviy bilimlar, amaliy hakamlik ko‘nikmalari, jismoniy tayyorgarlik, psixologik barqarorlik, tezkor va xolis qaror qabul qilish, maydonda to‘g‘ri joylashish, hakamlik signallaridan samarali foydalanish, kommunikativ kompetensiya, hakamlar o‘rtasidagi hamkorlik va sport etikasi shular jumlasidandir. Ushbu komponentlarning birortasi yetarli darajada rivojlanmagan taqdirda hakamlik faoliyatining umumiy samaradorligi pasayishi mumkin.

Ayniqsa, hakamning xolisligi va mustaqilligi xalqaro sportning asosiy tamoyillaridan biri sifatida qaralishi lozim. Hakam o‘yin natijasidan, jamoalarning mavqeyidan, sportchilar yoki murabbiylarning bosimidan qat’i nazar, qarorlarni amaldagi qoidalar asosida qabul qilishi kerak. Bu esa hakamdan nafaqat professional bilim, balki yuqori darajadagi axloqiy mas’uliyat va psixologik barqarorlikni ham talab etadi. Shuningdek, bahsli vaziyatlarda hissiyotlarga berilmaslik, sportchilar va murabbiylar bilan hurmat asosida muloqot qilish ham hakamning xalqaro darajadagi professional qiyofasini belgilovchi muhim jihatlardan biridir.

Hakamning jismoniy tayyorgarligi ham alohida ahamiyatga ega. Uchrashuv davomida o‘yinchilar harakatiga mos ravishda maydon bo‘ylab tez va to‘g‘ri harakatlanish, optimal kuzatuv pozitsiyasini egallash hamda uchrashuvning oxirigacha diqqat va ish qobiliyatini saqlab qolish uchun hakam yuqori darajadagi chidamlilik, tezkorlik, chaqqonlik va koordinatsiyaga ega bo‘lishi zarur. Shuning uchun hakamlarni tayyorlash dasturlarida maxsus jismoniy tayyorgarlik mashg‘ulotlariga yetarlicha e’tibor qaratish maqsadga muvofiq.

Shuningdek, zamonaviy gandbolda raqamli va texnologik vositalarning rivojlanishi hakamlik faoliyatiga yangi imkoniyatlar yaratmoqda. Videoanaliz, elektron vaqt nazorati va boshqa texnik vositalardan samarali foydalanish hakamlarning qarorlarini yanada asoslash va o‘yin jarayonini nazorat qilish imkoniyatlarini kengaytiradi. Biroq texnologiyalar hakamning professional bilimlari va mustaqil qaror qabul qilish qobiliyatining o‘rnini bosa olmaydi. Shu

sababli zamonaviy hakam texnik vositalardan foydalanish ko‘nikmasi bilan bir qatorda an’anaviy hakamlik kompetensiyalarini ham yuqori darajada egallashi lozim.

Gandbol hakamlarini tayyorlash jarayonini takomillashtirishda uzluksiz malaka oshirish tizimini yo‘lga qo‘yish muhim ahamiyatga ega. Nazariy bilimlarni muntazam yangilash, amaliy o‘yinlarni tahlil qilish, videoanalizdan foydalanish, jismoniy va psixologik tayyorgarlikni nazorat qilish hamda xalqaro tajribani o‘rganish hakamlik sifatini oshirishning samarali vositalari hisoblanadi. Ayniqsa, yosh hakamlarni tajribali mutaxassislarga biriktirish, mentorlik tizimini rivojlantirish va real musobaqa sharoitida amaliy tajriba orttirish ularning professional shakllanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi.

O‘zbekiston gandboli uchun ham mazkur yo‘nalish muhim istiqbolli vazifalardan biridir. Mamlakatda gandbolni rivojlantirish, xalqaro musobaqalarda ishtirok etuvchi jamoalar va sportchilar salohiyatini oshirish bilan bir qatorda, xalqaro standartlarga javob beradigan hakamlar korpusini shakllantirishga ham e’tibor qaratish zarur. B

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

12. Azizov S.V., Asqarova D.A. Gandbolchilarning jismoniy sifatlarini oshirishda innovatsion usullar // Ta’lim va taraqqiyot. – Namangan, 2025. – ISSN: 2992-9008.

13. Azizov S.V. Yosh gandbolchilarning trenirovka-mashg‘ulotlarini transformatsiya qilish zaruriyati haqida // Ta’lim va taraqqiyot. – Namangan, 2026. – № 2.

14. Asqarova D.A. Gandbolchilarning jismoniy tayyorgarligini rivojlantirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalardan foydalanish // Ta’lim va taraqqiyot. – Namangan, 2026. – № 4.

15. Asqarova D.A. Gandbolning paydo bo‘lishi va rivojlanish tarixi // Models and Methods for Increasing the Efficiency of Innovative Research. – 2025.

16. Ergasheva M.Z. Umumta’lim maktablari o‘quvchilarining jismoniy sifatlarini rivojlanishida gandbol sport turining ahamiyati // Models and Methods for Increasing the Efficiency of Innovative Research. – 2025.

17. Ergasheva M.Z. Gandbolning umumta’lim maktablari o‘quvchilarining sog‘lomlik darajasiga qo‘shgan hissasi // Models and Methods for Increasing the Efficiency of Innovative Research. – 2025.

18. Boltabayev Sh.O. Malakali gandbolchilarga hujum texnikasini o‘rgatish uslubiyati // Ta’lim va taraqqiyot. – Namangan, 2026.

19. Abdulboriyeva G.A. Gandbol sport turining yoshlarni jismoniy tayyorlashdagi ahamiyati // Ta’lim va taraqqiyot. – Namangan, 2026.

20. International Handball Federation. Rules of the Game (Indoor Handball). – IHF, 2025.

21. International Handball Federation. Regulations Documents: Rules of the Game, Hand Signals, Guidelines and Interpretations. – IHF.

22. International Handball Federation. IHF Rule Interpretation App Gets a Makeover. – 2026.